

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

07.07.2022. Nr. 1-5/171

**Latvijas Republikas
Ministru prezidentam
Krišjānim Kariņam**

Par atbalsta personas lēmumu pieņemšanā pakalpojuma ieviešanu

2022.gada aprīlī Ministru kabinetam tika iesniegts Labklājības ministrijas sagatavotais Konceptuālais ziņojums “Par atbalsta personas lēmumu pieņemšanā pakalpojuma ieviešanu” (turpmāk – Konceptuālais ziņojums).¹ Publiskai apspriešanai tika dots salīdzinoši īss laiks – divas nedēļas – no 20.04.2022.-05.05.2022. Pēc tam Konceptuālā ziņojuma projekts tika nodots saskaņošanā Finanšu ministrijai un Tieslietu ministrijai un saskaņošanas termiņš tika noteikts 2022.gada 28.jūnijs. Saskaņā ar publiski pieejamo informāciju, Konceptuālais ziņojums joprojām atrodas saskaņošanas stadijā.

ANO „Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām” (turpmāk – ANO konvencija) ir spēkā Latvijā kopš 2010.gada 31.marta. Un, atbilstoši ANO konvencijas 1.pantam, pie personām ar invaliditāti pieder arī personas, kurām ir ilgstoši garīgi traucējumi. ANO Konvencija paredz virkni tiesības, tai skaitā arī tās 12.pants paredz tiesības uz tiesībspējas un rīcībspējas atzīšanu. ANO konvencijas 12. panta 3. punkts atzīst, ka dalībvalstīm ir pienākums nodrošināt tā atbalsta pieejamību personām ar invaliditāti, kas tām varētu būt nepieciešams, īstenojot rīcībspēju.² 2010.gadā, ratificējot ANO Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām, Latvija ir apņēmusies veikt nepieciešamos pasākumus, lai personām ar invaliditāti nodrošinātu nepieciešamo atbalstu, īstenojot savu rīcībspēju visās dzīves jomās.

Savos secinājumos par dalībvalstu sākotnējiem ziņojumiem saistībā ar 12. pantu ANO Personu ar invaliditāti tiesību komiteja ir vairākkārt norādījusi, ka dalībvalstīm “jāpārskata tiesību akti, kas pieļauj aizbildnību un aizgādību, un jāveic pasākumi, lai izstrādātu tādus tiesību aktus un politikas nostādnes, kas aizvietotās lēmumu pieņemšanas

¹ Konceptuālais ziņojums “Par atbalsta personas lēmumu pieņemšanā pakalpojuma ieviešanu”, 2022. Pieejams: https://tapportals.mk.gov.lv/legal_acts/db118936-85c0-4d30-a08e-14ef7acde733

² ANO Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām. 12. pants “Vienlīdzīga tiesībspējas atzīšana”. Publicēts: “Latvijas Vēstnesis”, 17.02.2010. Nr. 27 (4219). Pieejams: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1630>

sistēmu aizstātu ar atbalstītās lēmumu pieņemšanas sistēmu, kurā tiek cienīta personas patstāvība, griba un izvēle”. 2017. gadā ANO Personu ar invaliditāti tiesību komiteja arī Latvijai jau ir norādījusi: “atcelt Civillikumā ietvertās tiesību normas par aizvietoto lēmumu pieņemšanu, un atjaunot rīcībspēju pilnā apjomā visām personām ar invaliditāti, izmantojot atbalstītās lēmumu pieņemšanas mehānismu, kas respektē personas autonomiju, gribu un izvēli”.³

Turklāt, būtiski atzīmēt, ka tiesības uz rīcībspējas īstenošanas atbalstu neierobežo, pamatojoties uz apgalvojumu, ka šāds atbalsts rada nesamērīgu un nepamatotu slogu. Valstij ir absolūts pienākums nodrošināt piekļuvi rīcībspējas īstenošanas atbalstam.⁴ Tiesības uz rīcībspēju ir pamattiesības, kas jānodrošina, lai persona varētu izmantot visas pārējās ANO Konvencijā paredzētās tiesības.

Lai īstenotu ANO Konvencijas 12.pantu un izpildītu Satversmes tiesas 2010.gada 27.decembra spriedumu lietā Nr.2010-38-01, 2012.gadā tika veikta apjomīga rīcībspējas institūta reforma. Bet vēl tās izstrādes laikā, 2011.gada oktobrī, tiesībsargs norādīja, ka būtisks likumprojektu (grozījumu, ar ko tiek reformēts rīcībspējas institūts) trūkums ir tas, ka tie nerisina jautājumu par atbalsta personām.

2013. gada 19. novembrī Ministru kabineta sēdē tika apstiprināts Labklājības ministrijas “Informatīvais ziņojums par priekšlikumiem tiesiskajam regulējumam par atbalsta mehānismu personām ar invaliditāti”. 2013.gada 19.novembra Ministru kabineta sēdes protokollēmums noteica uzdevumu: “Ne vēlāk kā viena gada laikā pēc pilotprojekta īstenošanas pabeigšanas Labklājības ministrijai sadarbībā ar Tieslietu ministriju sagatavot un labklājības ministram iesniegt Ministru kabinetā informatīvo ziņojumu par priekšlikumiem Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām 12.panta īstenošanai.”⁵

Labklājības ministrija 2016.gadā uzsāka darbu pie atbalsta personas pakalpojuma izstrādes. No 2017.gada 1.decembra līdz 2019.gada 30.novembrim Biedrība „Resursu centrs cilvēkiem ar garīgiem traucējumiem „ZELDA”” (turpmāk – RC ZELDA) veiksmīgi realizēja izmēģinājumuprojektu atbalsta personas lēmumu pieņemšanā pakalpojuma ieviešanā, kura gaitā arī tika detalizēti izstrādāts atbalsta personas pakalpojums.⁶ Izmēģinājumuprojekta secinājumi pierāda, ka izstrādātais pakalpojuma saturs visaptveroši ietekmē personu ar garīga rakstura traucējumiem dzīves kvalitātes uzlabošanā. Piemēram, personas ir uzsākušas izglītības ieguves procesu, atradušas darbu, attīstījušas prasmes, pārskatīti rīcībspējas ierobežojumi vai rīcībspēja pilnībā atjaunota, uzsākta dažāda valsts un pašvaldību atbalsta veidu saņemšana (apgādnieka zaudējuma pensija, invaliditātes pensija, iegūts trūcīgās personas statuss, personām noteikts cietušā statuss, personas pierēģistrējušas pie ģimenes ārsta, u.tml.), kā arī veiksmīgāk noritējusi komunikācija ar

³ Noslēguma piezīmes par Latvijas Republikas par Konvencijas ieviešanu Latvijas Republikā (Rekomendācijas). Pieejamas latviešu valodā: https://www.lm.gov.lv/sites/lm/files/data_content/rekomendacijas_lv_fin_0602181.pdf

⁴ ANO Komitejas Vispārējais komentārs Nr.1 (2014) 12.pants Vienlīdzīgas tiesībspējas atzīšana, 34.punkts. Latviešu valodā pieejams:

https://www.tiesibsargs.lv/uploads/content/12_pants_vienlidziga_tiesibspejas_atzisana_1560509783.pdf

⁵ Ministru Kabineta 2013. gada 19. novembra sēdes protokollēmums (prot.Nr.61 58.§). Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40288884&mode=mk&date=2013-11-19>

⁶ Gala ziņojums “Atbalsta personas pakalpojuma izmēģinājumuprojekta rezultātu izvērtējums”. Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/media/10781/download>

iestāžu darbiniekiem. Atbalsta personas pakalpojuma izmēģinājumu projekta rezultāti liecina par būtiskiem psihoemocionāliem un sociālekonomiskiem uzlabojumiem atbalstāmo personu dzīvē, kas nākotnē var pozitīvi ietekmēt valsts un pašvaldību budžetus. Atbalsta personas pakalpojums var arī būtiski uzlabot atbalstāmo personu garīgo veselību, tādējādi ar laiku ievērojami samazinot iespējamās ārstniecības izmaksas.⁷

Vēl izmēģinājumu projekta laikā, lai nodrošinātu personām ar invaliditāti iespēju īstenot rīcībspēju visās dzīves jomās, Valsts kontrole aicināja Labklājības ministriju veikt nepieciešamās darbības atbalsta personas pakalpojuma sniegšanas nepārtrauktības nodrošināšanai.⁸ Tomēr, noslēdzoties izmēģinājumu projektam, pakalpojuma sniegšanas nepārtrauktības nodrošināšana valsts līmenī netika nodrošināta.

Tiesībsargs, redzot, ka notiek kavēšanās ar pakalpojuma ieviešanu, 2020. gada 13. oktobrī vēstulē Jums norādīja, ka *“joprojām valsts līmenī netiek nodrošināts tāds pakalpojums kā atbalsta persona, kas tomēr daudzām personām ar garīga rakstura traucējumiem būtu būtisks priekšnoteikums pilnvērtīgai dzīvei sabiedrībā”*, un sniedzis priekšlikumu: *“Nodrošināt visā valsts teritorijā plašu sabiedrībā balstīto pakalpojumu klāstu, tai skaitā atbalsta personas pakalpojumu, paredzot tam arī valsts budžeta finansējumu”*.⁹ Uz ko 2020.gada decembrī tika saņemta Jūsu atbilde, ka šobrīd, atbilstoši izmēģinājumu projekta rezultātiem, norit atbalsta personas pakalpojuma apraksta precizēšana, kas noslēgsies 2021. gada 1. ceturksnī. Tomēr Labklājības ministrijas Konceptuālais ziņojums, kā jau tika minēts, Ministru kabinetā tika iesniegts tikai 2022.gada aprīlī un joprojām atrodas saskaņošanas stadijā.

Kā var secināt no iepriekš konstatētā par atbalsta personas lēmumu pieņemšanā pakalpojuma ieviešanu, tad Latvijas Republika jau ilgstoši nepilda starptautiskās saistības, ko tā uzņēmusies ratificējot ANO Konvenciju, tā rezultātā būtiski ierobežojot tiesības daļai no sabiedrības, kas nereti ir arī viena no sabiedrības vismazzaizsargātākajām daļām. Līdz ar to, lūdzu pievērst īpašu uzmanību, lai vairāk nenotiktu kavēšanās ar atbalsta personas lēmumu pieņemšanā pakalpojuma ieviešanu, kā arī atbalstīt Konceptuālajā ziņojumā piedāvāto 2.A risinājuma ieviešanu pēc iespējas ātrāk, bet ne vēlāk kā 2023. gadā.

Ar cieņu
tiesībsargs

Juris Jansons

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu

⁷ Gala ziņojums “Atbalsta personas pakalpojuma izmēģinājumu projekta rezultātu izvērtējums”. Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/media/10781/download>

⁸ Valsts kontroles Revīzijas ziņojums “Deinstitucionalizācija –iespēju tilts cilvēku ar invaliditāti dzīvei sabiedrībā”, Rīga, 2018.; 88.lpp

⁹ https://www.tiesibsargs.lv/uploads/content/di_vsac_2020_2_006_final_1602580420.pdf